

6. Развивающая сказкотерапия / Под ред. Т.Д. Зинкевич-Евстигнеевой. – СПб.: Речь, 2006. – 168с.
7. Соколов Д.Ю. Сказки и сказкотерапия, а еще Лунные дорожки, или приключения принца Эно. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2005. – 224с.
8. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста. – Харьков: Фолио, 1996. - 464с.

Анотація

Розглянуто теоретико-практичні засади казкотерапії, як новітньої педагогічної технології створення психологічно-комфортного освітнього середовища у якому вільно і творчо розвивається особистість дитини XXI століття.

Аннотация

Рассмотрены теоретико-практические основы сказкотерапии, как новейшей педагогической технологии создания психологически-комфортной образовательной среды, в которой свободно и творчески развивается личность ребенка эпохи XXI столетия.

Подано до редакції 16.10.2008 р.

□ 2008

Федірчик Т.Д.

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МОЛОДОГО ВИКЛАДАЧА
В УМОВАХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Постановка проблеми у загальному вигляді... Зміни в структурі освіти мають досить глибокий характер і це, в свою чергу, потребує розв'язання проблеми формування професіоналізму педагога, який має усвідомлювати свою соціальну відповідальність, бути суб'єктом особистісного і професійного зростання, вміти досягати нових педагогічних цілей.

З-поміж стратегічних напрямків модернізації системи освіти, окреслених у Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту" та Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, одним із важливих постає завдання щодо її інтеграції в європейський і світовий соціально-культурний простір. У зв'язку з цим особливою значущістю набуває проблема досягнення педагогами вищих навчальних закладів, зокрема молодими викладачами, найвищих рівнів професійної компетентності в умовах розпочатих перетворень у галузі професійного навчання і виховання нового покоління майбутніх фахівців у різних галузях народного господарства, науки і культури.

У зв'язку з бурхливим розвитком ринку та відповідної йому сфери послуг вищої школи, кардинальними змінами її організаційно-економічних та соціально-психологічних умов функціонування, а також підвищенням вимог до педагогічного професіоналізму сучасного викладача вищої школи, актуальність проблеми професійно-особистісного становлення педагога вищого навчального закладу значно зросла.

Сучасні педагогічні працівники, як зазначається в Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття), мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти. Відповідно, саме особистісно-професійне становлення й розвиток молодого викладача є підґрунтям зростання рівня його подальшої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Теоретичну основу проблеми становлення педагога складають концепції розвитку особистості Дж.Левінджера, Д.Сьюпера, Д.Тіделана, Д.Холланда, концепції діяльності С.Архангельського, Ф.Гонобліна, Н.Вітвицької, Б.Лепківського.

Окремі аспекти проблеми становлення педагога вищого навчального закладу деякою мірою висвітлено науковцями, які досліджували: особливості становлення особистості (Р.Бернс, А.Маслоу, Ф.Парсонс, К.Роджерс, Т.Томе); закономірності становлення педагогічної майстерності освітянських кадрів та формування професійно важливих якостей майбутніх викладачів у процесі їх психолого-педагогічної підготовки (Н.Гузій, О.І.Гура, І.Зязюн, Н.Кузьміна, В.Косарьов, А.Крючатов, Н.Лобанова).

Проте, теоретичний аналіз наукової літератури та вузівської документації, власні спостереження засвідчують, що проблема професійного та особистісного становлення педагога вищої школи в умовах його науково-педагогічної діяльності не стала предметом спеціального науково-педагогічного дослідження і, по суті, в межах теорії та методики професійної освіти не знайшла свого теоретичного обґрунтування і відповідно методичного забезпечення.

Формулювання цілей статті... Відповідно метою даної публікації є розкриття теоретичних засад проблеми професійно-особистісного становлення педагога вищої школи, зокрема, в умовах його науково-педагогічної діяльності, аналіз та узагальнення поглядів вчених на сутність понять "становлення", "професійне становлення", окреслення факторів, що впливають на ефективність даного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження... На шляху інтеграції України в Європейський простір найважливішим завданням вищої школи було і залишається підвищення якості виховання та навчання студентської молоді. Успішне вирішення цього завдання, великою мірою залежить від викладача, його професійної кваліфікації та рівня педагогічної майстерності. На сучасному етапі система педагогічної освіти, зокрема післядипломної освіти

педагогічних кадрів, повинна ґрунтуватися на концепції непевності освіти, яка визнана як стратегічна в усіх цивілізованих країнах. Реалізація її здійснюється через забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної роботи на різних ступенях освіти; формування потреби особистості до саморозвитку, самоосвіти, самовиховання; оптимізації процесу підвищення кваліфікації тощо.

Діяльність викладача вищої школи, як стверджує С.Вітвицька, має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у державотворенні, формуванні національної свідомості та духовної культури українського суспільства [2, с.123].

На відміну від інших видів діяльності, специфіка педагогічної роботи полягає в тому, що основним „знаряддям праці” викладача є власна особа, професійна зрілість якої дозволяє знаходити оптимальні рішення в постійно змінюваній педагогічній ситуації, і яка врешті-решт, визначає результати всієї практичної діяльності педагога. Викладач, який прагне до вдосконалення, швидше сприймає нові ідеї та методи, тобто прагне професійно зростати. Професіоналізм – це творче оволодіння спеціальністю, вміння домагатися найбільшого результату з найменшими витратами і в найкоротші терміни [3, с.215].

Під професійним становленням особистості педагога, на думку Д.Дубровської, можна розуміти вдосконалення способів її включення в педагогічну роботу, здатність реалізувати себе в ній, а шлях формування особистості викладача вищої школи – це не лише справдження себе в педагогічній діяльності, а й становлення і розвиток через цю діяльність [6, с. 103].

На думку багатьох вчених, професійний розвиток і становлення є складовою частиною загального розвитку людини, тому їх не можна штучно відділяти одне від одного. Вченою Ш.Бюлер переконливо доведено, що більшість людей проходять через етапи розвитку в певні вікові періоди, причому їм відповідають і етапи професійного становлення. Подальші дослідження в цьому напрямку дозволили зробити два основних висновки:

- професійне становлення необхідно розглядати як процес, який триває ціле життя;
- професійне становлення людини і його основні етапи нерозривно пов'язані із віковим розвитком і загальним становленням особистості [4, с.211].

Як вважають представники диференційовано-діагностичного напрямку (Г.Боген, Г.Мюнстенберг, Ф.Парсонс та ін.), професійне становлення особистості, обумовлене мірою відповідності її індивідуальних якостей вимогам певної професії. При цьому вони надають важливої ролі особистісним характеристикам індивіда як професіонала, що розвивається, а також його інтересам, загальним та спеціальним здібностям [10, с.412].

Представники гуманістичного, психодинамічного і психоаналітичного напрямів (Е.Бордін, А.Маслоу, У.Мозер, Е.Роу, З.Фрейд та ін.) розглядають професійне становлення як процес і спосіб задоволення різного роду потреб особистості, починаючи „...від вітальних інстинктів до комплексних психодинамічних механізмів і структурно-особистісних інстанцій” [4, с.227]. Зокрема, суть розвитку людини, за А.Маслоу, К.Роджерсом і Г.Олпортом, полягає у „прагненні реалізувати у процесі життєдіяльності свій вроджений потенціал” [8, с.108]. Ця ідея пронизує праці засновників гуманістичної психології, які головним у розвитку особистості оголосили її самоактуалізацію, даючи психологічну характеристику людям, які самоактуалізуються, відзначивши такі їх особливості: ефективне сприйняття реальності; прийняття себе та інших; безпосередність, простота та природність; зосередженість на проблемі; незалежність; автономія; свіжість сприйняття; переживання; суспільний інтерес, глибокі міжособистісні взаємини; філософське почуття гумору; креативність.

Відповідно до ідей гуманістичної психології, яка пронизана вірою в людину, в її потенційні й актуальні можливості до побудови та реалізації цінностей вищого порядку, людина розумілася як цілісна й унікальна особистість, яка здатна самостійно побудувати свій життєвий шлях, просуваючись у своєму духовному розвитку. У зв'язку з цим її представники постулювали той факт, що самоактуалізована особистість сама формує себе, що втручання в цей процес не сприяє її розвитку, а, навпаки, гальмує його. На цій підставі А.Маслоу і К.Роджерс стверджували, що людина сама повинна взяти на себе певну відповідальність за те, що вона робить, за свій розвиток, самостійно повинна знаходити вихід із складних ситуацій, визначати сенс свого життя загалом. На їхню думку, нав'язати або сформувати все це неможливо, через це необхідно створити лише умови для саморозвитку, надати особистості підтримку та допомоги в цьому процесі, але в жодному випадку не нав'язувати їй цінності і якісь трафаретні шляхи просування вперед, навіть якщо останні були для когось достатньо ефективними [4, с.232].

Під впливом ідей А.Маслоу, його послідовники в процесі подальших досліджень роблять висновки, що ті потреби, які не були рівною мірою задоволені на ранніх етапах розвитку індивіда, призводять у подальшому до появи та домінування мотивів, які виявляться як у способі їхнього життя, так і в особливостях професійного спілкування та поведінки особистості [10, с.421].

З точки зору провідних ідей теорії рішень (О'Хара, Г.Ріс, Д.Тідеман, Х.Томе та ін.) вибір професії, професійне становлення та розвиток виступають як система орієнтацій у різноманітних професійних альтернативах на підставі прийняття рішень. Причому цей процес здійснюється таким чином: через зовнішні чи внутрішні причини процес індивідуального переживання переривається, внаслідок чого виникає „проблемна, нестандартна” ситуація. Для розв'язання цієї ситуації, амбівалентної за своїм змістом, розглядаються альтернативи, які співвідносяться з метою

індивіда. При цьому когнітивне і мотиваційне структурування ситуації зводить усі альтернативи до єдиної, яка й реалізується в рішенні [1]. Зокрема, згідно з теорією О'Хара і Д.Тідемана, внутрішнім змістом професійного становлення є структура процесів рішення і контекст, на основі якого відбувається прогнозування та здійснення рішень. Професіоналізм, за твердженням цих авторів, саме й полягає в тому, яким чином буде розв'язано професійну ситуацію, що містить два етапи:

- перший етап поділяється на фазу антиципації, коли індивід стикається з професійними альтернативами і робить вибір, та фазу специфікації і самовизначення, коли він осмислює ситуацію, що виникла, створює картину розвитку та образ самого себе;

- другий етап, спрямований на здійснення рішення, який характеризується реальним включенням індивіда в професійну ситуацію та інтеграцію обраної позиції й соціальної та професійної системи [10, с.423].

Д.Холланд, з позицій типологічної теорії, розглядає процес залежність професійного становлення від таких факторів: особистісного типу, до якого належить індивід; професійної сфери, що відповідає цьому типу особистості; кваліфікаційного рівня конкретної професійної сфери, який визначається рівнем розвитку інтелекту і самооцінки особистості [10, с.424].

У межах теорії розвитку, зокрема стадіальної моделі Е.Гінцберга, професійний вибір і становлення особистості професіонала подані як послідовність якісно специфічних фаз, де критерієм їх відмінності та розмежування виступають зміст і форма переведення індивідуальних імпульсів у професійні бажання. Дана модель тримала свою подальшу інтерпретацію в працях Д.Сьюпера, який стверджував, що: а) особистість характеризує наявність певних здібностей, інтересів та особливостей, тому кожній із них підходить ряд професій, а конкретна професія підходить ряду індивідів; залежно від часу і досвіду відбуваються зміни як об'єктивних, так і суб'єктивних умов професійного становлення особистості, через що професійне становлення постає як низка послідовних стадій та фаз, особливості яких визначаються соціально-економічним рівнем батьків, особливостями самого індивіда, його професійними можливостями; б) на різних стадіях професійного становлення можна керувати, з одного боку, сприяючи формуванню в індивіда інтересів і здібностей, а з іншого, – підтримуючи його в бажанні випробувати „реальне життя”, розвинути його Я-концепцію; професійне становлення полягає в пробудженні та реалізації Я-концепції, оскільки її взаємодія з реальністю відбувається під час програвання та виконання професійних ролей; б) задоволеність роботою залежить від того, в якій мірі індивід знаходить адекватні можливості для реалізації своїх здібностей, інтересів, якостей у професійних ситуаціях, що певним чином визначається можливістю грати ту роль, яка підходить на початкових стадіях розвитку – пробудження (від народження до 14 років) та дослідження (від 15 до 24 років); наступних стадіях – консолідації (від 25 до 44 років), яка характеризується прагненням забезпечити в обраному професійному полі сталу особистісну позицію, збереження (від 45 до 64 років), на якій професійне становлення здійснюється в руслі якогось одного певного напрямку, спаду (починаючи з 65 років), коли відбувається розвиток інших ролей і лише часткова участь у професійному житті, одночасно спрямовані на спостереження за професійною діяльністю інших людей [9, с.207]. Одночасно з поняттям стадіальності Д.Сьюпер вводить поняття "професійна зрілість", яке стосується осіб, чия поведінка повністю відповідає завданням професійного становлення, характерним для певного віку.

На основі ідей вчених персонологічного напрямку (Л.Колберг, В.Перрі, Ж.Піаже, Е.Еріксон), Дж.Левінджер, з позицій структурно-діахронічного підходу, стверджує, що становлення – це цілісний процес, що містить моральний, когнітивний і соціальний аспекти. При цьому ядром особистості, яке детермінує всі її прояви, є її "Его", що являє собою „всеохоплюючу структуру ставлення індивіда до світу і до себе" [9, с.210]. "Его" постає як домінуюча особистісна риса.

Особистість, за Дж.Левінджером, розуміється як "...дещо більш абстрактне, ніж конкретне, швидше процес, ніж статичний результат", а розвиток – як основний спосіб існування особистості, який не може обмежуватися деяким проміжком часу, оскільки здійснюється протягом всього життя індивіда [9, с.211]. При цьому період зрілості не розглядається як певний завершений стан, на який сфокусовано розвиток. Навпаки, чим вищий рівень інтелектуального, морального розвитку особистості, тим більше зростає її здатність до самовдосконалення. Тому, на думку цього автора, професіоналізм полягає в неперервному розвитку особистості, русі з нижніх до завершальних стадій "Его", які характеризуються креативністю і гнучкістю поведінки, багатшим репертуаром соціальних ролей, більшою толерантністю до стресогенних факторів [9, с.213].

Доцільно зазначити, що модель професійного становлення, запропонована Дж.Левінджером, стала базовою для розробки курсів підвищення кваліфікації педагогів різних країн світу, включаючи США, оскільки експериментальні дослідження, проведені відомими зарубіжними вченими, виявили наявність досить щільної залежності між рівнем "Его" і професіоналізмом педагога (ЛМіллер, РМортенсон та ін); здатністю педагога засвоювати запропоновані йому нетрадиційні стратегії навчання, оволодівати новими для нього професійними вміннями і навичками (ДжДжойс, БШауерс та ін); успішністю навчання і самоосвіти педагогічних кадрів (С. Віндт, АКуммінгс, Х.Ласкер, Х.Муррей та ін.) [4, с.237].

Сутність професійного становлення особистості розглянуто у дослідженнях вітчизняних вчених. Так, В.Бодров з позицій професіографічного підходу, розглядає становлення професіонала у взаємозв'язку з етапами життєвого шляху особистості, які включають: етап професійної адаптації (від 19-21 до 24-27 років); етап розвитку професійних та особистісних якостей спеціаліста (від 21-27 до 45-50 років); етап реалізації професійного потенціалу (від 45-50 до 60-65 років); етап спаду професійної активності (від 60-65 до кінця життя) [1, с.17]. аналізуючи процес професійного становлення вчені В.Бодров, Б.Вульф, Є.Клімов, Є.Пряжнікова, однією з найважливіших умов розвитку професіонала вважають набуття ним здатності до саморефлексії, що являє собою схильність орієнтуватися не лише на результат своєї праці і на шляхи його досягнення, але й на самого себе як суб'єкта діяльності.

Дослідник Є.Клімов запропонував варіант розподілу життєвого шляху професіонала на етапи (довузівський, вузівський і післявузівський) та фази (фаза опантування (вибір професії); фаза адепта (особистість вибрала професію і опановує її у процесі навчання у спеціалізованому навчальному закладі); фаза адаптанта (звикання молодого спеціаліста до роботи, яка для педагога триває 3-5 років); фаза інтернала (досвідчений працівник займаючись професією, спроможний самостійно й успішно впоратися з основними професійними функціями, визнається таким як у свідомості інших, так і в самоусвідомленні); фаза майстра (працівник, що виділяється певними спеціальними якостями, вміннями або універсалізмом, широко орієнтується в професійній галузі, набув свого індивідуального, неповторного стилю діяльності, результати якого стабільно успішні, який має підстави вважати себе незамінним); фаза авторитета (майстер своєї справи, широко відомий у своєму колі або за його межами, що успішно вирішує професійні завдання за рахунок значного досвіду, умінь організувати свою роботу, оточує себе помічниками); фаза наставника (авторитетний майстер своєї справи, що має однодумців, послідовників, учнів, яким передає свій досвід, стежить за їх ростом, тобто професіонал, життя якого наповнене усвідомленою перспективою) [7, с.123].

Проблему професійного становлення досліджував К.Гуревич, який вважає, що "...остаточно не з'ясовано, що чому передують: чи окремі якості забезпечують становлення професіонала, чи навпаки, де завдяки сприятливій мотивації починається становлення професіонала, там, звісно, формуються й необхідні для нього якості" [10, с.421]. На думку автора, одним із факторів професійного становлення особистості є соціальне професійне середовище, що має свою низку цінностей, принципів тощо.

Становлення професіонала, з точки зору Є.Іванова, можливе за певних обставин, а саме при: сформованості соціально зумовленої життєвої позиції, яка збігається як з інтересами суспільства, так і з його власними інтересами; оволодінні загальними і конкретними знаннями, повноті їх осмислення; сформованості професійної самосвідомості. Відповідно під професійним становленням особистості розуміли процес її формування як соціальної якості індивіда внаслідок соціалізації і професійного освіти й виховання. При цьому стверджувалося, що внутрішньою силою такого розвитку є суперечності між потребами, що зростають, і реальними можливостями їх задоволення [4, с.238-240].

На основі вищезазначеного можна стверджувати, що у вітчизняній психолого-педагогічній науці найбільш розповсюдженим є підхід, згідно з яким провідну роль у розвитку особистості професіонала відіграють професійне навчання й виховання, а також післядипломна освіта, тобто зовнішні – соціальні фактори. При цьому рушійними силами професійного становлення педагога на кожному з його вікових етапів є суперечності: між потребами і можливостями їх задоволення, між старими і новими формами поведінки, між вимогами з боку оточення та наявними можливостями особистості та ін.

Сучасний дослідник проблеми педагогічного професіоналізму, Н.В.Гузій, розглядаючи даний феномен "...як систему, склад якої визначається змістом її взаємозалежних сутнісних складових – професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості педагога", відповідно до логіки системного аналізу виділяє його одиниці другого ряду – цілісні інтегративні якості, що утворюються в результаті взаємодії цих підсистем і активно впливають на них, а саме: компетентність і культуру педагогічного мислення, культуровідповідну професійно-педагогічну позицію, емоційно-почуттєву культуру педагога культуру професійно-педагогічної поведінки" [5, с.159-160].

Вчена стверджує: "...професійно-педагогічна компетентність становить зміст когнітивного компонента педагогічного професіоналізму, відображає академічну зрілість педагога та багатство його професійного тезаурусу. Це складноструктурована система теоретичних і практичних знань, що виступає основою відповідних видів компетентності педагога-професіонала" [5, с.181].

Підтримуючи думку Н.В.Гузій, вважаємо, що професійно-особистісне становлення викладача вищої школи – це цілісно інтегрований процес, на який впливають зовнішні і внутрішні, керовані і некеровані фактори, що ведуть до формування педагога (викладача, науковця, методиста, вихователя) як професіонала, так і особистості.

Професійне становлення педагога відбувається перш за все у діяльності та через неї. На підставі здійсненого аналізу поглядів А.М.Алексюка, Ю.К.Бабанського, В.П.Беспалька, В.М.Галузинського, І.А.Зязюна, В.А.Казакова, Н.В.Кухарева, Н.В.Кузьміної, Н.Г.Печенюк, В.А.Сластьоніна, Ф.П.Тонких, І.Ф.Харламова щодо сутності та структури педагогічної діяльності можна стверджувати, що:

- педагогічна діяльність – це особливий вид діяльності, об'єктом якої є людина з притаманними їй якостями. Основна особливість, що вирізняє її з-поміж інших видів діяльності, полягає в тому, що вона формує інші діяльності, переводить тих, хто навчається з менш діяльнісного стану в більш діяльнісний;

- педагогічна діяльність – це розумова, творча діяльність, яка постійно розвивається, яка є персоніфікованою й високо відповідальною діяльністю, що несе велике навантаження на особистість, яка бере в ній участь;

- педагогічна діяльність – це розв'язання безкінечної кількості педагогічних задач, кожна з яких передбачає усвідомлення кінцевої мети діяльності і способів її досягнення шляхом розв'язання багатьох стратегічних і тактичних завдань виховання і перевиховання, які співвідносяться між собою, розв'язуються впродовж навчальної і позанавчальної діяльності ;

- порівняння структури основних компонентів педагогічної діяльності основних класифікацій з нормативними вимогами професіограм і кваліфікаційних характеристик дозволяє встановити єдність багатьох вимог (умінь), які висвітлені чинними документами. Це дозволяє нам стверджувати, що ступінь досягнення окресленої мети навчання, вимог, які ставляться до педагога, може вимірюватися компетенціями, які виявляються педагогом у професійно-педагогічній діяльності;

- професійна діяльність педагога включає цілу низку компонентів, які вимагають від нього певних визначених знань, умінь і навичок для стимулювання пізнавального інтересу учнів. І лише творчий підхід дозволяє реалізувати вміння для найвищого рівня розвитку учнів.

Вважаємо, що основою успішного професійно-особистісного становлення молодого викладача вищої школи в умовах реалізації його діяльності є науково-методична робота у вищому навчальному закладі.

Так, у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи розроблено систему роботи з молодими викладачами з метою підвищення їх професійної компетентності, впливу на процес протікання адаптації в ролі викладача та становлення як науковця та педагога. Дана робота включає декілька напрямів: діагностичну, навчально-методичну, психолого-тренінгову діяльності.

Діагностика спрямована на вивчення особистісних якостей молодих викладачів, їх професійної придатності, адаптивності до науково-педагогічної діяльності; виявлення труднощів, що зустрічаються в процесі викладання, виховання, здійснення наукових досліджень в умовах вищого навчального закладу.

Результати проведення діагностичної діяльності лягають в основу навчально-методичної та психолого-тренінгової.

Навчально-методична діяльність включає організацію інституту наставництва; проведення науково-методичного семінару для молодих викладачів, де розглядаються методологічні проблеми педагогіки, психології, методики викладання окремих навчальних дисциплін, методичні аспекти розробки та впровадження нових педагогічних технологій вищої школи, видання методичної продукції (навчальних посібників, рекомендацій до курсів, підручників тощо); взаємовідвідування занять та їх обговорення; вивчення передового педагогічного досвіду.

Психолого-тренінгова діяльність має на меті проведення тренінгів щодо удосконалення стилів спілкування зі студентами, колегами; розвитку позитивних якостей особистості; формування умінь впливати на колектив; здійснення власного саморозвитку як особистості, так і професіонала.

Висновки...Отже, на формування молодого педагога вищої школи впливає багато факторів, які необхідно враховувати, організовуючи роботу з підвищення їх професійної майстерності.

Необхідно створити відповідну систему післядипломної освіти, яка б функціонувала би в постійному режимі оновлення і розвитку, сприяючи підготовці науково-педагогічних кадрів до діяльності в умовах, які постійно змінюються, залежать від динаміки соціальних процесів суспільства. При цьому необхідно створити цілісну науково обґрунтовану методичну систему, яка б інтегрувала розвиток усіх складових професіоналізму відповідно до функцій науково-педагогічної діяльності.

Проблема становлення молодого викладача як професіонала досить багатоаспектна і потребує подальших досліджень, зокрема вивчення та перевірки на практиці умов та шляхів здійснення наступності між професійною підготовкою майбутнього викладача у процесі навчання в магістратурі та післядипломною освітою в умовах науково-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі, на що й будуть спрямовані подальші публікації.

Література

1. Бодров В.А. Психологические исследования проблемы профессионализации личности // Психологические исследования формирования личности профессионала / Отв. ред. В.А.Бодров. – М., 1991. – С. 3-24.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
3. Вітвицька С.С. Педагогічний професіоналізм викладача вищого навчального закладу // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі: Зб. наук. праць. – Рівне: Волинські обереги, 2002. – Вип.3. – С. 214-217.
4. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
5. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: Монографія. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 243с.

6. Дубровська Д.М. Статус особистості в групі як умова її професійного становлення // Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. Наукових праць ін.-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. – К.: Гнозис, 2003. – Т.5. – ч. 3. – С.101-107.
7. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности в зависимости от психологических свойств нервной системы.– Казань, 1969. – 153 с.
8. Матвеев Н.М. Системность профессиональных знаний преподавателя вуза как основа успешности обучения студентов. – Л., 1981. – 137 с.
9. Столяренко Л. Д. Педагогическая психология: Серия "Учебники и учебные пособия". – Ростов на Дону: Феникс, 2000. – 544 с.
10. Якунин В.А. Педагогическая психология. – М.: Полиус, 1998. – 639 с.

Анотація

У статті розкриваються теоретичні основи проблеми професійно-особистісного становлення педагога вищої школи, здійснюється аналіз та узагальнення поглядів вчених на сутність понять "становлення", "професійне становлення", характеризуються умови, що впливають на ефективне професійно-особистісне становлення молодого викладача вищої школи.

Аннотация

В статье раскрываются теоретические основы проблемы профессионально-личностного становления педагога высшей школы, проводится анализ та обобщение взглядов ученых на сущность понятий "становление", "профессиональное становление", характеризуются условия, которые влияют на эффективное профессионально-личностное становление молодого преподавателя высшей школы

Подано до редакції 16.10.2008 р.

□ 2008

Шахірєва Н.В.

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА В ЇЇ ІНТЕГРАТИВНОМУ ВИМІРІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема формування професійної культури педагога розглядалася в багатьох творах зарубіжних та вітчизняних дослідників. Вагомий внесок у її розробку зробили А.М.Алексюк, Л.М.Ахмедзянова, Є.С.Барбіна, Г.О.Балл, І.Д.Бех, В.М.Гриньова, Н.В.Кичук, А.Комбс, Л.В.Кондрашова, О.М.Пехота, В.В.Радул, В.О.Сухомлинський, Л.Рон Хаббард, Т.С.Яценко та ін. І кожного разу дана проблема висвітлювалася, по-перше, як інтегративна характеристика, що базується на різних галузях знань, по-друге – в контексті реалізації соціального замовлення суспільства. Відтак особливої актуальності і значущості набуває проблема випереджувального розвитку тих особистісних утворень майбутнього вчителя на етапі його професійного становлення, котрі сприяють соціальній реалізації інтегрованої професійної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Можливості інтегративного підходу все частіше використовуються як при організації процесу становлення й розвитку професійної свідомості педагога, так і при формуванні його педагогічної культури в цілому. За М.М.Бахтіним, інтеграція закладена в самому розумінні професійної культури педагога, яка в сучасних дослідженнях визначається як ідеальний образ його особистісно-професійної сутності, ціннісні і діяльнісні характеристики, що представлені покомпонентно. Найбільш часто в сучасних дослідженнях можна зустріти такі компоненти педагогічної культури: аксіологічний, технологічний, креативний та особистісний. При цьому проста сума окремо взятих компонентів не дає цілковитого уявлення про концептуальну цілісність педагогічної культури. Тому встановлення й функціонування інтегрованих зв'язків між цими компонентами є обов'язковою вимогою до процесу підготовки і перепідготовки сучасного педагога. На інтегральну якість розглядуваного поняття вказували в своїх працях В.Сухомлинський, Ю.Азаров, В.Зелюк, І.Зязюн, О.Дзевєрін, І.Дзєжговська, Н.Гаряча, Л.Попова, Н.Крилова, В.Радул, Г.Сагач та інші дослідники.

Так, на думку Н.Б.Крилової, під професійною культурою фахівця педагогічної сфери слід розуміти "єдність переконаності соціальної значущості своєї професії, розвинене почуття професійної гордості, працелюбства і працездатності, підприємливості, енергійності та ініціативності, здатності ефективно, швидко та якісно розв'язувати виробничі завдання; знань теорії управління й соціальної психології, організаторських здібностей, готовності розширення професійного досвіду".

Психологічну своєрідність феномена професійного становлення та професійної культури педагога досліджували Л.Ф.Бурлачук, В.А.Кан-Калік, А.Кічук, О.В.Киричук, Н.В.Кузьміна, Ю.М.Кулюткін, М.Ф.Ніколенко, Л.М.Проколієнко, Г.С.Сухобська та ін.

Методологічно вагомою ми вважаємо позицію О.Р.Фонарьова. Йдеться про доцільність осмислення процесу професійного становлення як фрагменту життєвого шляху особистості. В останньому дослідник виділяє три модуси: володіння, соціальні досягнення і служіння. Модус служіння співвідноситься з найвищим етапом професійного становлення фахівця, тому що людина у даному випадку утверджується як цілісний суб'єкт.